

Perspektiver på seksualitet og nedsat funktionsevne

28. januar 2019

Kim Steimle Rasmussen

Program

- Forskellige perspektiver på seksualitet og nedsat funktionsevne
  - Børn og unge på specialskoler
  - Unge og voksne med funktionsnedsættelser
  - Multiple funktionsnedsættelser

Om mig

- Pædagog/sekstualvejleder
- Sammenslutningen af Unge Med Handicap - Seksualitet og handicap siden 2010
  - Projekt Seksualpolitik på specialskoler (2010-2013)
  - LigeLyst (2013-2015)
  - Multihandicap og seksualitet (2015-2017)
- Næstformand for Seksualvejlederforeningen (Formand 2016-18)
- Uddannelsesleder på Seksualvejlederuddannelsen (2018)

Projekt
seksualpolitik
på
specialskoler

Børn og unge

Projekt Seksualpolitik på specialskoler er nu afsluttet

Projekt Seksualpolitik på specialskoler arbejdede i 2010-2013 for, at landets specialskoler lavede en seksualpolitik. Det gjorde vi, fordi vi mener, at en seksualpolitik kan være med til at forebygge overgreb blandt børn og unge på landets specialskoler. Samtidig kan en seksualpolitik være med til at skabe rammerne for, at eleverne får en sund seksuel udvikling.

Selvom projektet er afsluttet, vil du fortsat kunne finde en masse nyttige redskaber her på hjemmesiden. Kom godt i gang med din seksualpolitik ved at besøge afsnittene "Værktøjskassen", "Politikker" og "Litteratur og links".

Find Kontakt

» [Klik her](#)

Baggrunden for projektet

» [Klik her](#)

Nyheder

Tak for alt!

Projekt Seksualpolitik på specialskoler har nu nået sin sidste udløbsdato og vi lukker ned for alle aktiviteter.

» [Læs mere...](#)

Fem anbefalinger til fem ministre

Projekt Seksualpolitik har på baggrund af evalueringsrapporten og erfaringer på specialskoler i de sidste tre år udarbejdet fem anbefalinger til fem ministre, som vi mener kan være med til at højne fagligheden og trygheden i arbejdet med seksualitet på landets specialskoler.

» [Læs mere...](#)

Dilemma

Martin og Thomas er hhv. 13 og 14 år. De har begge Downs syndrom og går i hver sin klasse i skolen. På det sidste er de begyndt at tilbringe mere tid sammen, nogle gange holder de i hånd, andre gange sidder de på skødet af hinanden. De virker begge glade og veltilpasse. En dag ser en af dine kolleger, at drengene går ind i buskadset bagved skolen, trækker hinandens bukser ned og rører ved hinandens tisse-mænd. Din kollega henvender sig til dig og mener, I skal få det stoppet.

Hvad gør du?

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Obligatorisk emne

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab - obligatorisk emne

Færdigheds- og vidensmål (efter 3. klassetrin)

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Kompetenceområde	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensmål											
Sundhed og trivsel	Eleven kan forklare, hvad der fremmer sundhed og trivsel i eget liv	1.	Sundhedsfremme		Livsstil		Levevilkår		Rettigheder		Personlige grænser		Følelser	
			Eleven kan samtale om egen sundhed og trivsel	Eleven har viden om enkle sundheds- og trivselsfaktorer	Eleven kan beskrive anbefalinger for sundhed	Eleven har viden om anbefalinger for kost, bevægelse, søvn og hygiejne	Eleven kan forklare, hvordan omgivelser påvirker sundhed	Eleven har viden om bolig og nærmiljøets indvirkning på sundhed	Eleven kan samtale om børns rettigheder i relation til familie og skole	Eleven har viden om børns grundlæggende rettigheder	Eleven kan give udtryk for egne grænser	Eleven har viden om personlige grænser	Eleven kan beskrive følelsesmæssige reaktioner	Eleven har viden om følelser
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan samtale om mangfoldighed i forhold til krop og køn med udgangspunkt i eget liv	1.	Normer og idealer		Krop		Familieliv		Reproduktion					
			Eleven kan samtale om kønsroller og mangfoldighed	Eleven har viden om kønsroller	Eleven kan samtale om kroppe og mangfoldighed	Eleven har viden om kroppes forskelligheder	Eleven kan sammenligne familieformer	Eleven har viden om familieformer	Eleven kan forklare, hvordan man får børn	Eleven har viden om reproduktion				

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab - obligatorisk emne

Færdigheds- og vidensmål (efter 6. klassetrin)

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Kompetenceområde	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensmål											
Sundhed og trivsel	Eleven kan fremme sundhed og trivsel på skolen	1.	Sundhedsfremme		Livsstil		Levevilkår		Rettigheder		Personlige grænser		Venskaber	
			Eleven kan vurdere, hvad der fremmer sundhed og trivsel på skolen	Eleven har viden om, hvad der fremmer sundhed og trivsel	Eleven kan analysere normer og idealer for sundhed	Eleven har viden om normer og idealer for sundhed	Eleven kan analysere, hvordan sundhed påvirkes af levevilkår	Eleven har viden om samspil mellem sundhed, trivsel og levevilkår	Eleven kan diskutere handlemuligheder, hvis et barns ret til beskyttelse krænktes	Eleven har viden om børns ret til beskyttelse mod fysisk, psykisk og digitalt overgreb	Eleven kan respektere egne og andres personlige grænser	Eleven har viden om mobning og trivsel	Eleven kan vurdere betydningen af gode venskaber	Eleven har viden om relationers betydning for sundhed og trivsel
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan analysere mangfoldighed i krop, køn og seksualitet	1.	Normer og idealer		Pubertet		Seksualitet							
			Eleven kan analysere, hvordan normer for køn og krop kan påvirke børn og unge	Eleven har viden om normer for køn og krop	Eleven kan diskutere pubertets betydning for identitet og relationer	Eleven har viden om fysiske og psykiske forandringer i puberteten	Eleven kan beskrive seksuel mangfoldighed	Eleven har viden om seksualitet						

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab - obligatorisk emne

Færdigheds- og vidensmål (efter 9. klassetrin)

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Kompetenceområde	Kompetencemål	Faser	Færdigheds- og vidensmål													
Sundhed og trivsel	Eleven kan fremme egen og andres sundhed og trivsel med udgangspunkt i demokrati og rettigheder	1.	Sundhedsfremme		Livsstil og levevilkår		Ulighed i sundhed		Personlige grænser		Relationer		Seksuel sundhed			
			Eleven kan diskutere hvordan sundhed og trivsel kan fremmes gennem sundheds politikker	Eleven har viden om sundheds politikker	Eleven kan vurdere sundhedsfaktorer i relation til eget liv	Eleven har viden om sundhedsfaktorer, som er særligt relevante for unge	Eleven kan diskutere ulighed i sundhed i et samfundsmæssigt perspektiv	Eleven har viden om faktorer der skaber ulighed i sundhed	Eleven kan diskutere, hvordan overgreb på børn og unge kan forebygges	Eleven har viden om vold og overgreb af fysisk, psykisk og seksuel karakter	Eleven kan vurdere følelsesmæssige dilemmaer i relationer	Eleven har viden om følelser og relationers betydning for sundhed, trivsel og seksualitet	Eleven kan vurdere hvad der fremmer egen og andres seksuelle sundhed og trivsel	Eleven har viden om seksuel sundhed og trivsel		
Køn, krop og seksualitet	Eleven kan vurdere normer og rettigheder for krop, køn og seksualitet i et samfundsmæssigt perspektiv	1.	Normer og idealer		Seksuelle rettigheder											
			Eleven kan analysere køn, krop og seksualitet i samtidigt, historisk og globalt perspektiv	Eleven har viden om kulturelle og sociale normer og idealer for køn, krop og seksualitet	Eleven kan diskutere seksuelle rettigheder i Danmark og globalt	Eleven har viden om rettigheder relateret til krop, køn, seksualitet og familie										

Ligelyst

Unge og
voksne

Kampagnen

- Formål:
- At nedbryde tabuer og fordomme om seksualitet og handicap i den brede offentlighed
- Fordomme:
  - M.sker med handicap har ikke en seksualitet
  - M.sker med handicap har ikke et seksualliv
  - M.sker med handicap kan ikke have et seksualliv
  - "Du kan da ikke have muskelsvind, du er så køn"
  - M.sker med handicap skal være kærester med hinanden

www.ligelyst.dk

Kampagnen

- Hvor:
  - 24 gymnasier og professionshøjskoler over hele landet
  - Flere andre steder – stor efterspørgsel
- Stor opmærksomhed i medierne!
- Over 70 indslag i tv, radio, aviser, magasiner

DIREKTE

Kaspar:

TV2
EENHUIS

11:12

GO³

KØBENHAVN | -3° |

LIVE Thulesen om Thornings 'ulovlige' børnecheck-løsning: Er det en aprilsnar?

'Han kyssede mig i elevatoren. Jeg fik så mange spasmer, at jeg kørte ind i en dør med kørestolen'

Af Rikke Struck Westersø Søndag den 26. januar 2014, 12:07

Annonce

BT

Få BT i 3 mdr. og vind flotte præmier

KUN 199,- PR. MDR.

BT i 3 mdr. samlet engangspris 597,-

Abonnementet fortsætter til normalpris, indtil det opsiges. BT Stjernelotteri 24/3-2/14 2014.

KLIK HER

SENESTE NYT**BT****"Revis er bedre end nogensinde"** 15:08**Magtfuld Mærsk-arving: Nu er han chef for sin egen chef** 14:53**Bolt udskyder sæsondebut yderligere** 14:45

Sex & samliv 3. Feb 2014

39
Kommentarer

210
f Del

2
Del

Mail

Print

'Jeg smider benet, når jeg knalder'

Tina fra Mors er en af 11 danske unge med forskellige typer af handicap, der har ladet sig fotografere uden tøj på for at sætte fokus på unge med handicaps seksualitet

Af: Frank Bonnevie

« Førrige

- Stemningen i studiet var god og afslappet, og fra første sekund svingede jeg rigtig godt med fotografen. På de første billeder havde jeg undertøj på, efter lidt tid smed jeg så bh'en, mens jeg på de sidste billeder var nøgen, siger Tina. (Foto: LigeLyst/MariaFonfara)

1 af 4

Næste »

Handicappede og sex. Et af de få tabuer, vi endnu har tilbage.

Annonce:

TV2 News

- <http://nyheder.tv2.dk/samfund/2014-01-27-det-hoerer-hun-ofte-du-ser-for-godt-ud-til-at-vaere-handicappet>

Årets pressefoto

- Fotograf Maria Fonfara vandt årets pressefoto (hverdagskategorien)

Seksualoplysning

QUIZ

SPØRGSMÅL

Hvornår begynder man at komme i puberteten (sådan ca.)?

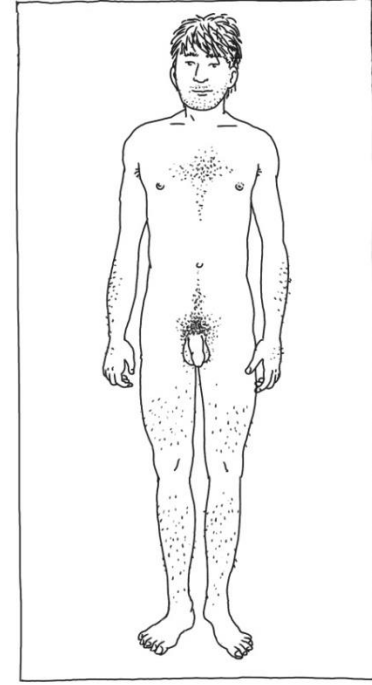
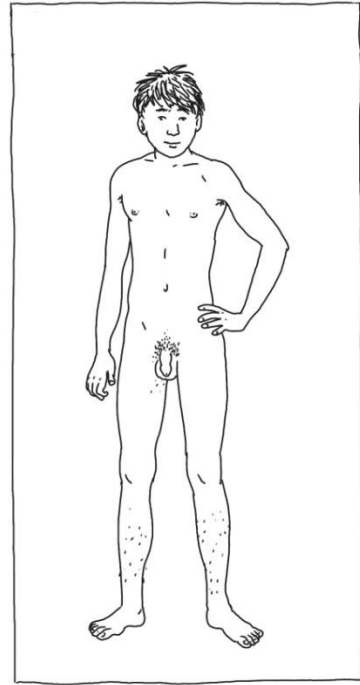
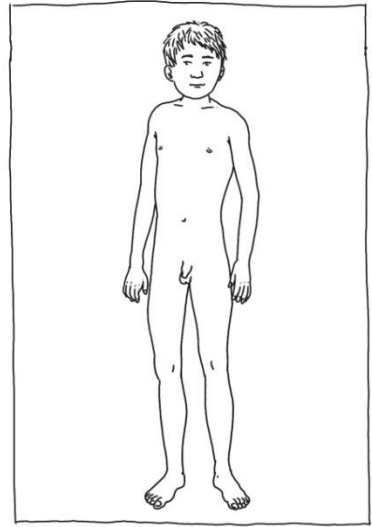
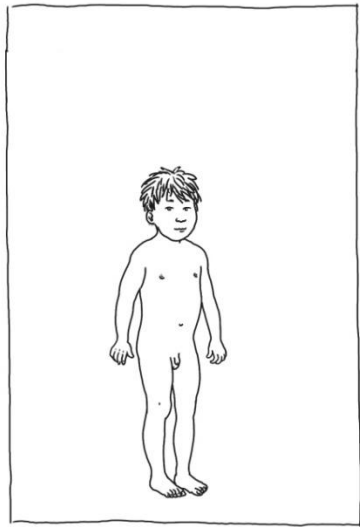
A: Ca. 12-13 års alderen

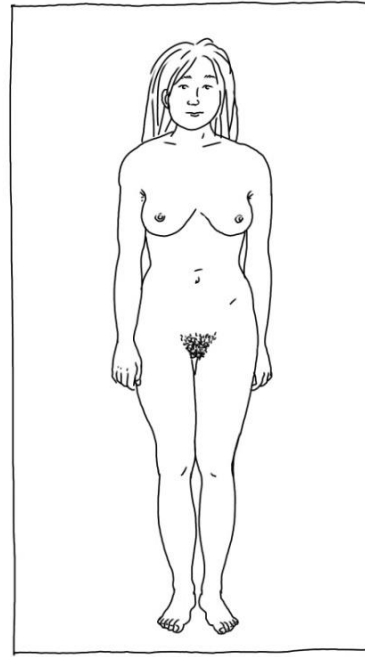
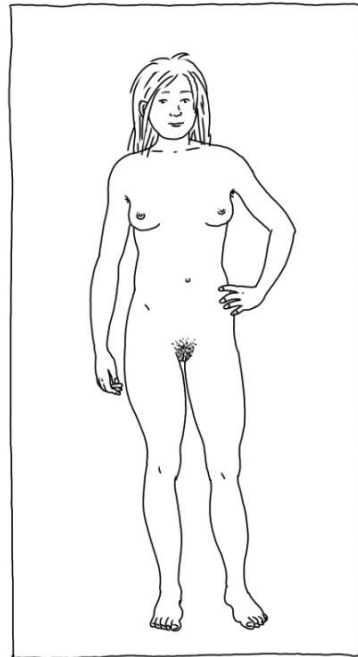
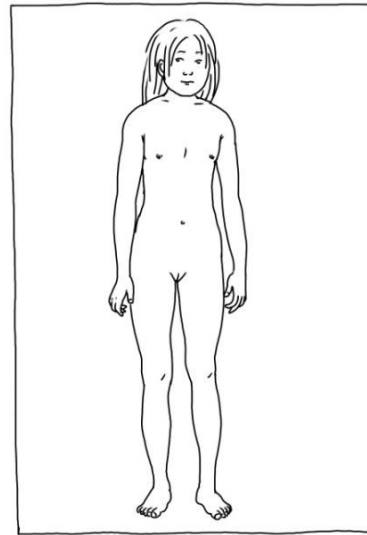
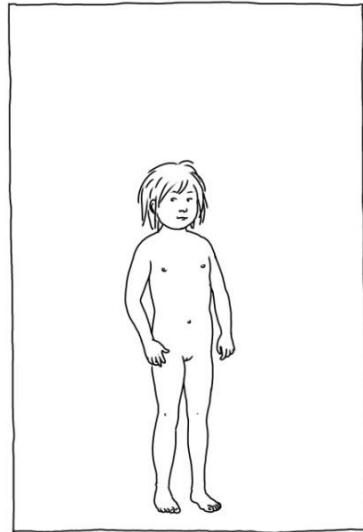

B: Ca. 16-17 års alderen

C: Ca. 20-21 års alderen

SPØRGSMÅL

Hvad sidder tættest på navlen hos en kvinde?

A: Urinrøret

B: Klitoris

C: Skedeåbning

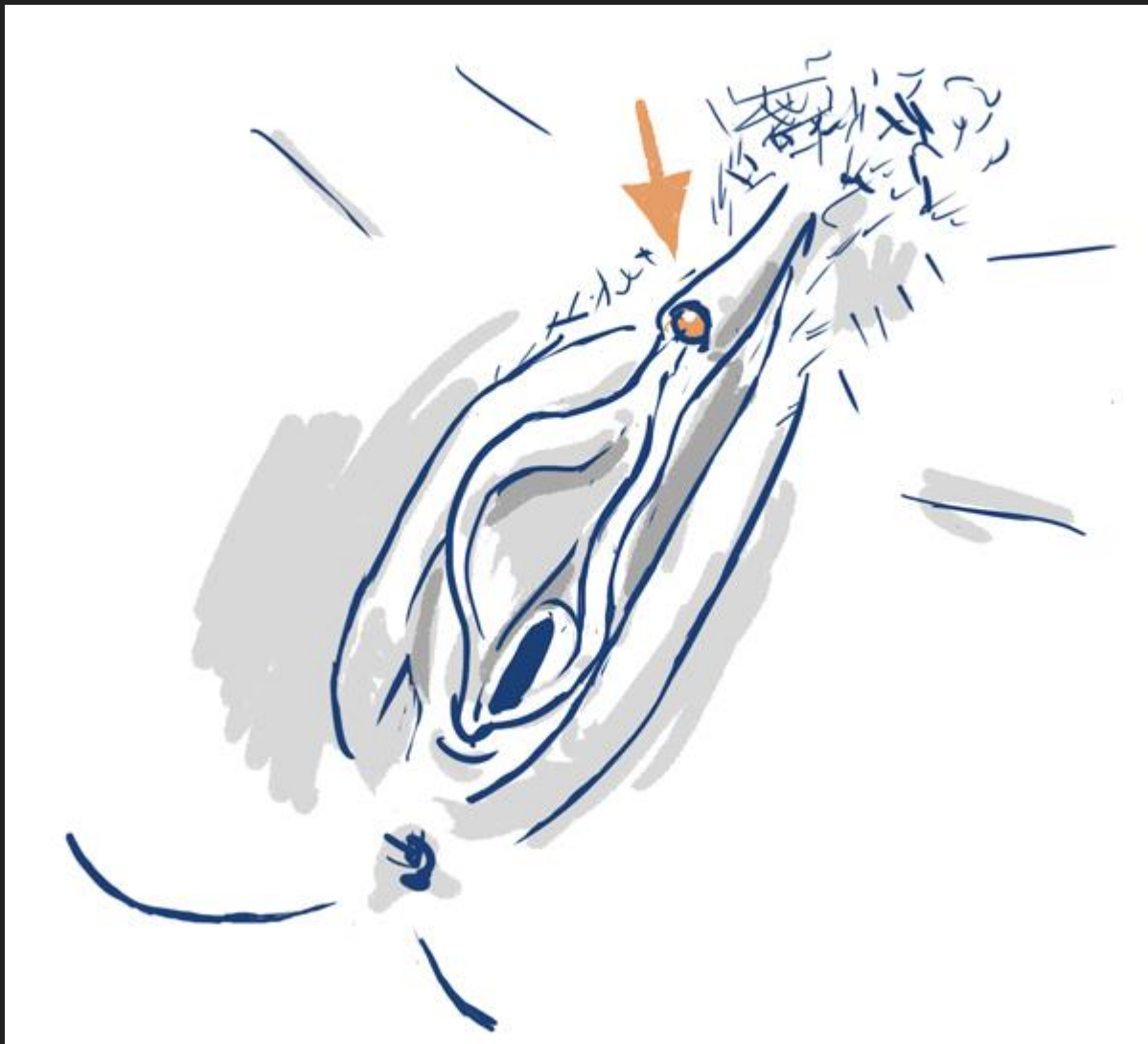
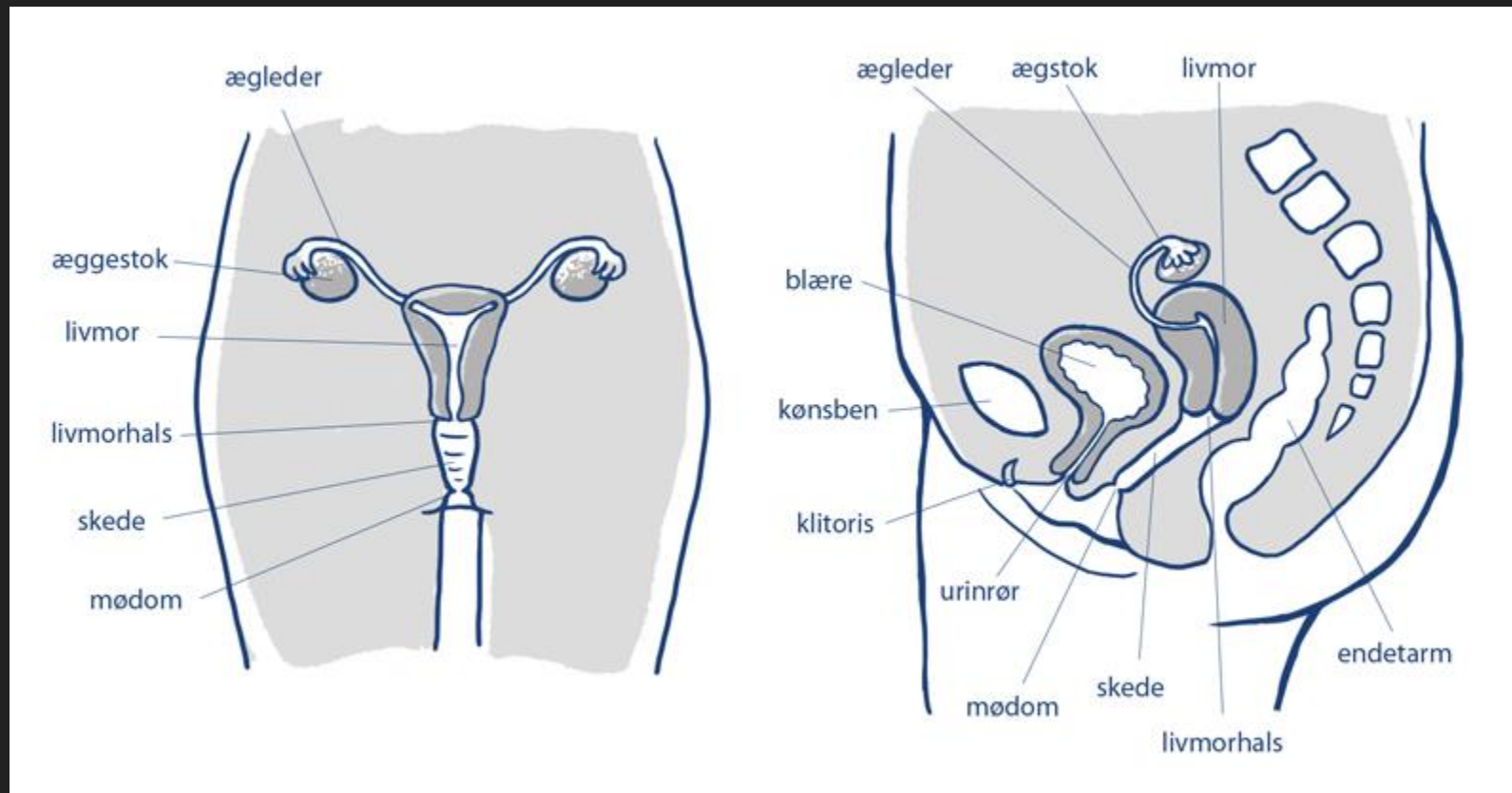

Illustration udlånt af Sex og Samfund

SPØRGSMÅL

Hvad sker der med drenges/mænds pik, når de får lyst til sex?

A: Pikken bliver mindre

B: Pikken bliver stiv

C: Pikken bliver grøn

SPØRGSMÅL

Hvad er pikken fyldt med når den er stiv?

A: Urin

B: Blod

C: Sæd

SPØRGSMÅL

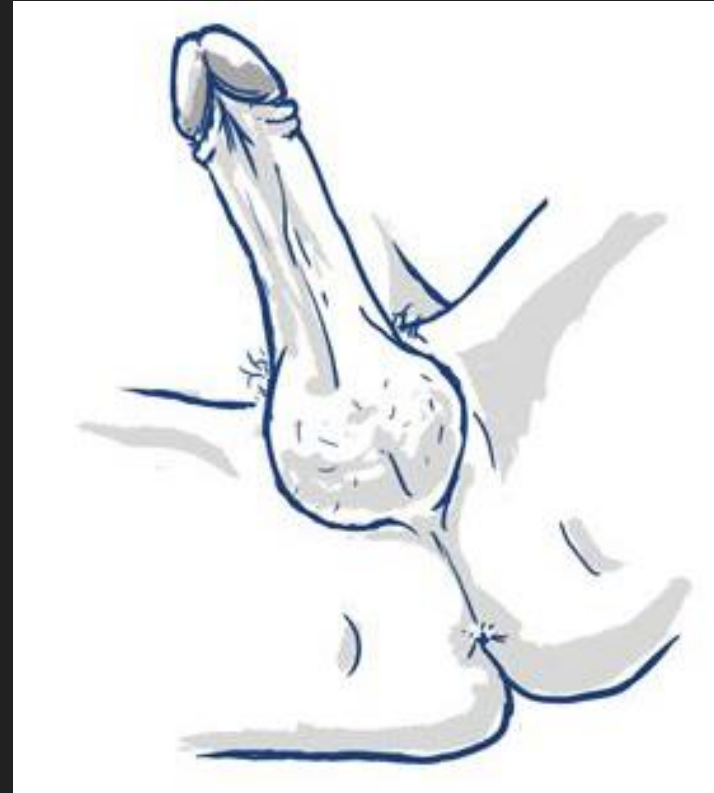
Hvor stor er pikken i stiv tilstand hos de fleste danske mænd?

A: 14-16 cm

B: 16-18 cm

C: 18-20 cm

Illustrationer udlånt af Sex og Samfund

SPØRGSMÅL

Er det farligt at onanere?

A: Ja, man kan blive blind af det

B: Ja, man kan få rygmarvsbrok

C: Nej, det er sundt og godt!

SPØRGSMÅL

Hvor tit må man onanere?

A: Så tit man har lyst

B: Højest en gang om dagen

C: Højest en gang om ugen

SPØRGSMÅL

En mand tager en kvinde på brysterne, og hun siger lad være. Hvad skal manden gøre?

A: Fortsætte

B: Tage hende på numsen

C: Holde op med det samme

Multiple funktionsnedsettelse

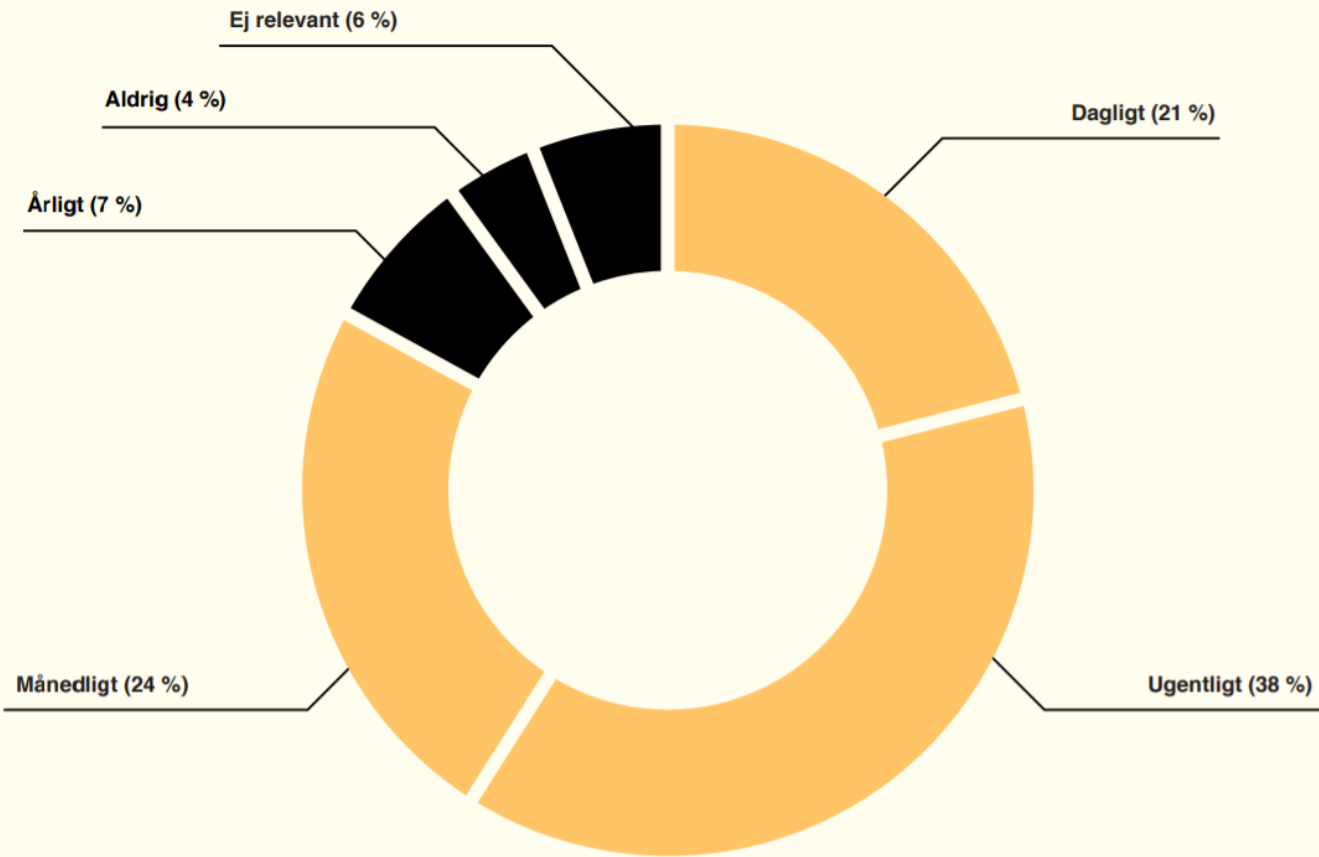
Seksuel trivsel

for personer med multiple
funktionsnedsættelser

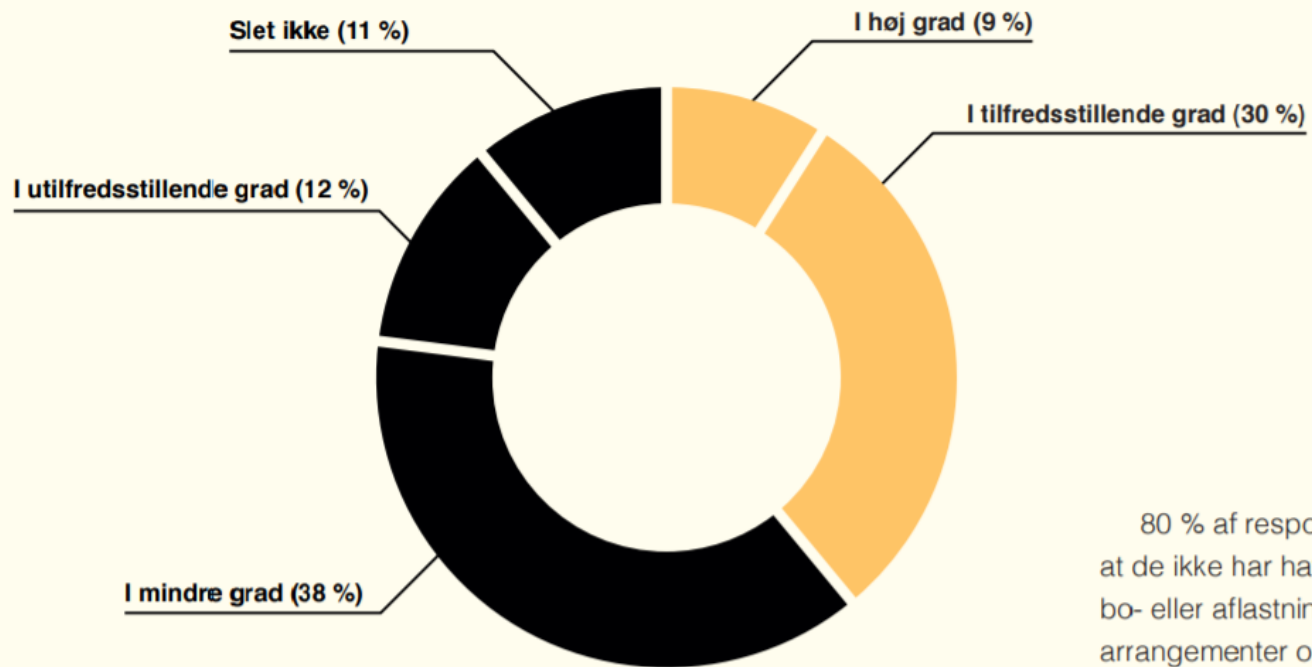
En undersøgelse blandt danske bo- og aflastningstilbud

Hvor ofte oplever du, eller hører du om, at beboerne udtrykker seksuel adfærd?

- Erektion ved bleskift og bad
- Berøring af kønsdele ved bleskift
- Velvære i forbindelse med intimbarbering
- Nærgående overfor personale
- Slår sig selv i skridtet uden på bleen
- Hudsult

Har jeres bosted fokus på beboernes seksuelle trivsel?

80 % af respondenterne har haft bo- eller aflastningsarrangementer om seksuelle behov.

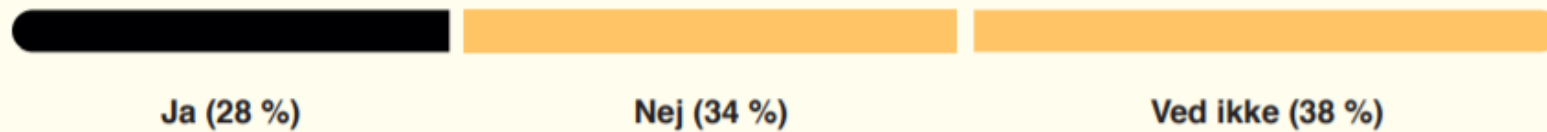
- Høj + tilfredsstillende: 39%
- Med seksualpolitik: 71%
- Med seksualvejleder: 61%

"Hvorfor er det, når man laver en iPad, hvor man skulle kunne pege 'jeg er sulten', 'jeg er tørstig'. Hvorfor er der så ikke også en, der hedder 'sex', eller en, der hedder 'jeg vil have bleen af'?"

Har I en seksualvejleder tilknyttet jeres bosted?

Har I en seksualpolitik på jeres bosted?

Multiple funktionsnedsættelser og seksualitet

Et inspirationskatalog

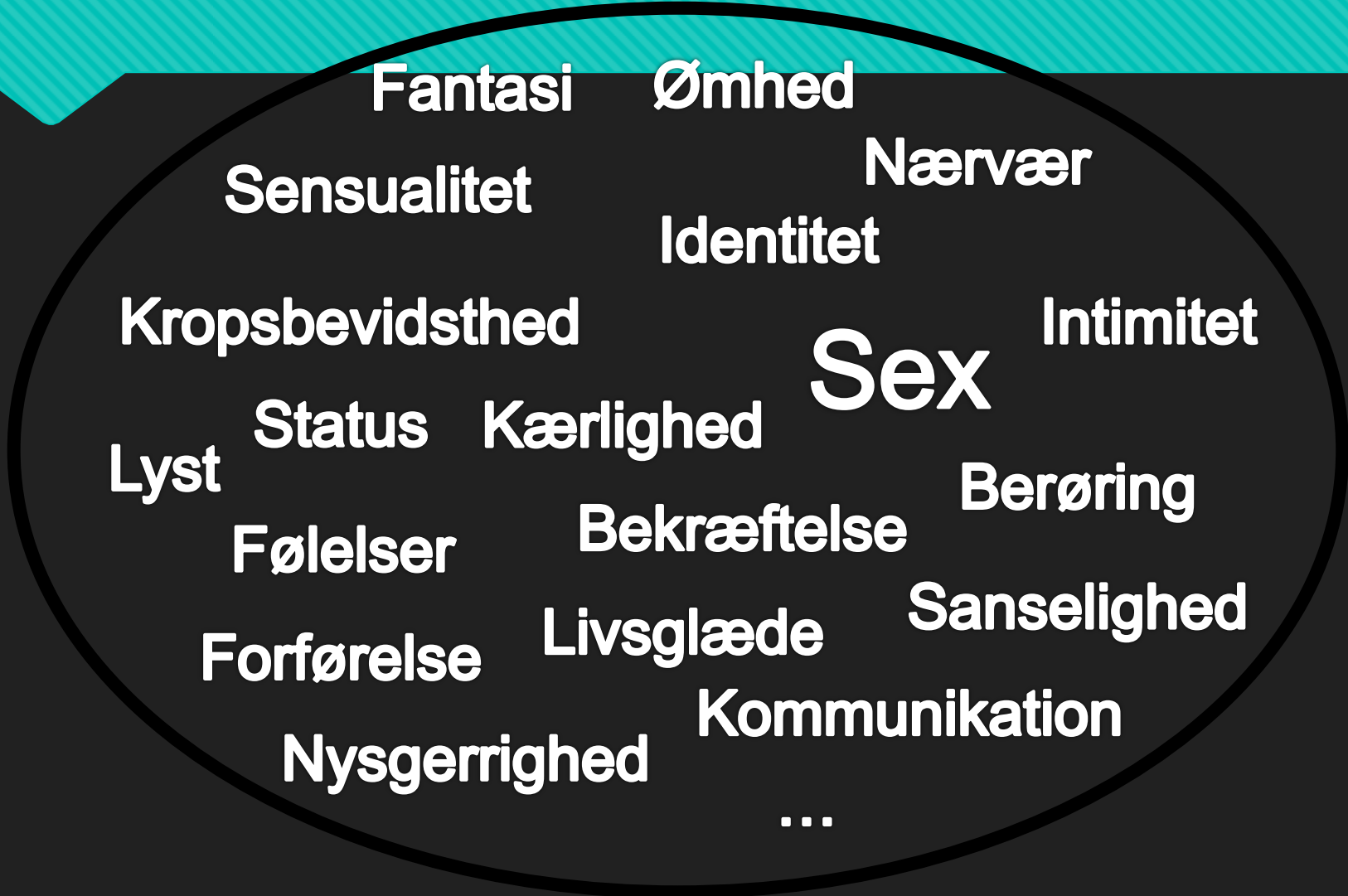

BAGGRUND

Udviklingsprojekt efterår 2015:

- Litteraturstudie
- Indsamling af best practise
- Testforløb på 5 tilbud for unge med multiple funktionsnedsættelser

HVAD ER SEKSUALITET?

Fantasi

Ømhed

Sensualitet

Nærvær

Identitet

Kropsbevidsthed

Intimitet

Sex

Status

Kærlighed

Lyst

Berøring

Følelser

Bekræftelse

Forførelse

Livsglæde

Sanselighed

Nysgerrighed

Kommunikation

...

Forslag til definition af seksualitet

Seksualitet er en integreret del af **ethvert menneskes personlighed**.

Seksualitet er et **basalt behov** og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet. Seksualitet er **ikke synonymt med samleje**. Det handler heller **ikke** om, hvorvidt vi opnår **orgasme**, og endelig er det **ikke** summen af et **erotisk liv**. Det kan være en del af vor seksualitet, men behøver ikke at være det.

Seksualitet er så **meget mere**. Det er, hvad der driver os til at søge efter **kærlighed, varme og intimitet**. Det udtrykkes i den måde, vi **føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved**. Det er lige så meget dette at være **sensuel** som at være **seksuel**.

Seksualitet har indflydelse på vore **tanker, følelser, handlinger og samvær** og derved på vor **mentale og fysiske helse**. Og da helse er en **fundamental menneskeret**, så må også seksuel helse være en **basal menneskeret**

Oversat til dansk fra Sexuality and family planning. Report of a consultation and research findings. Langfeldt, 1986

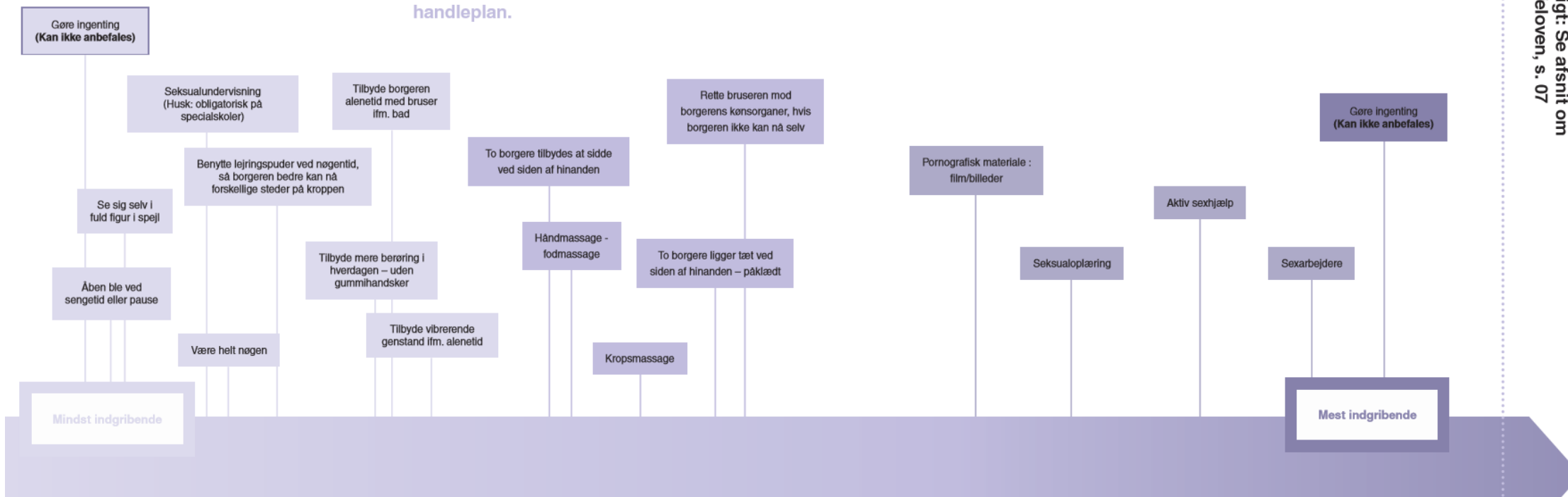
INDSATS FOR BORGERE MED MULTIPLE FUNKTIONSNEDSÆTTELSE

Skala for mindsteindgreb ved støtte til seksualitet for mennesker med multiple funktionsnedsættelser

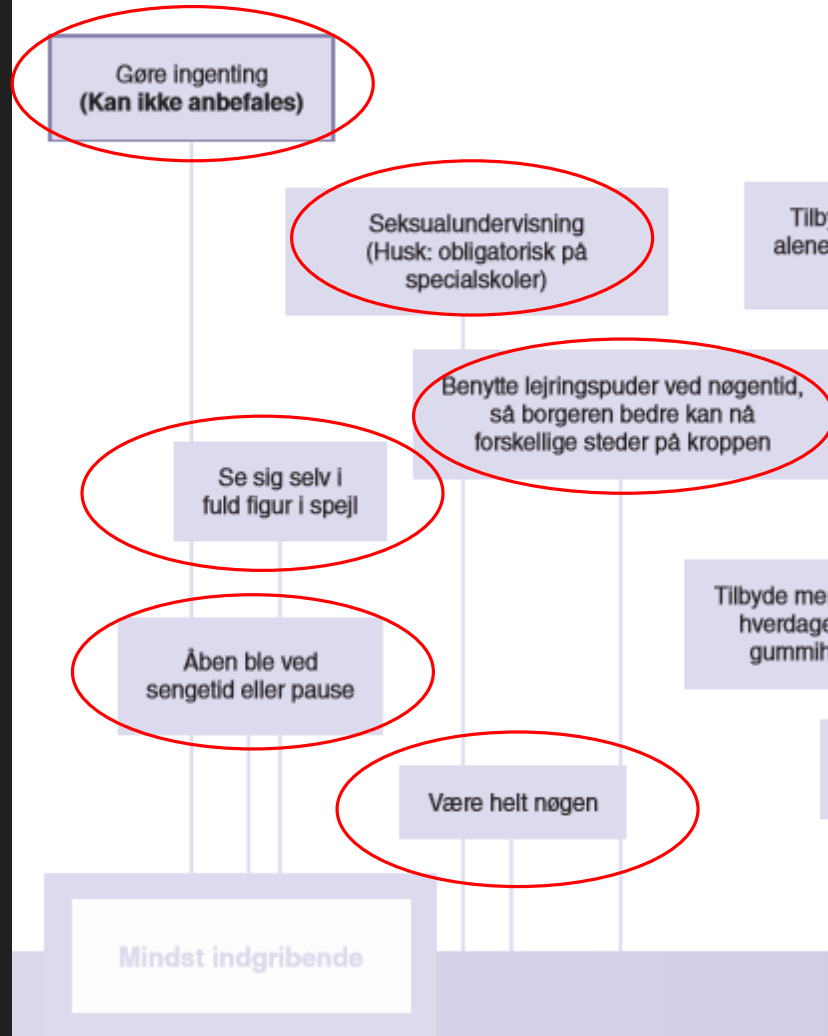
Kan umiddelbart iværksættes med almindeligt samtykke fra borgeren.

Kan iværksættes efter grundigere overvejelser og med opfølgning, idet der er direkte involvering af andre personer. Vurdér om indsatsen kræver særskilt handleplan.

Kan iværksættes efter, at der er udarbejdet en særskilt handleplan.

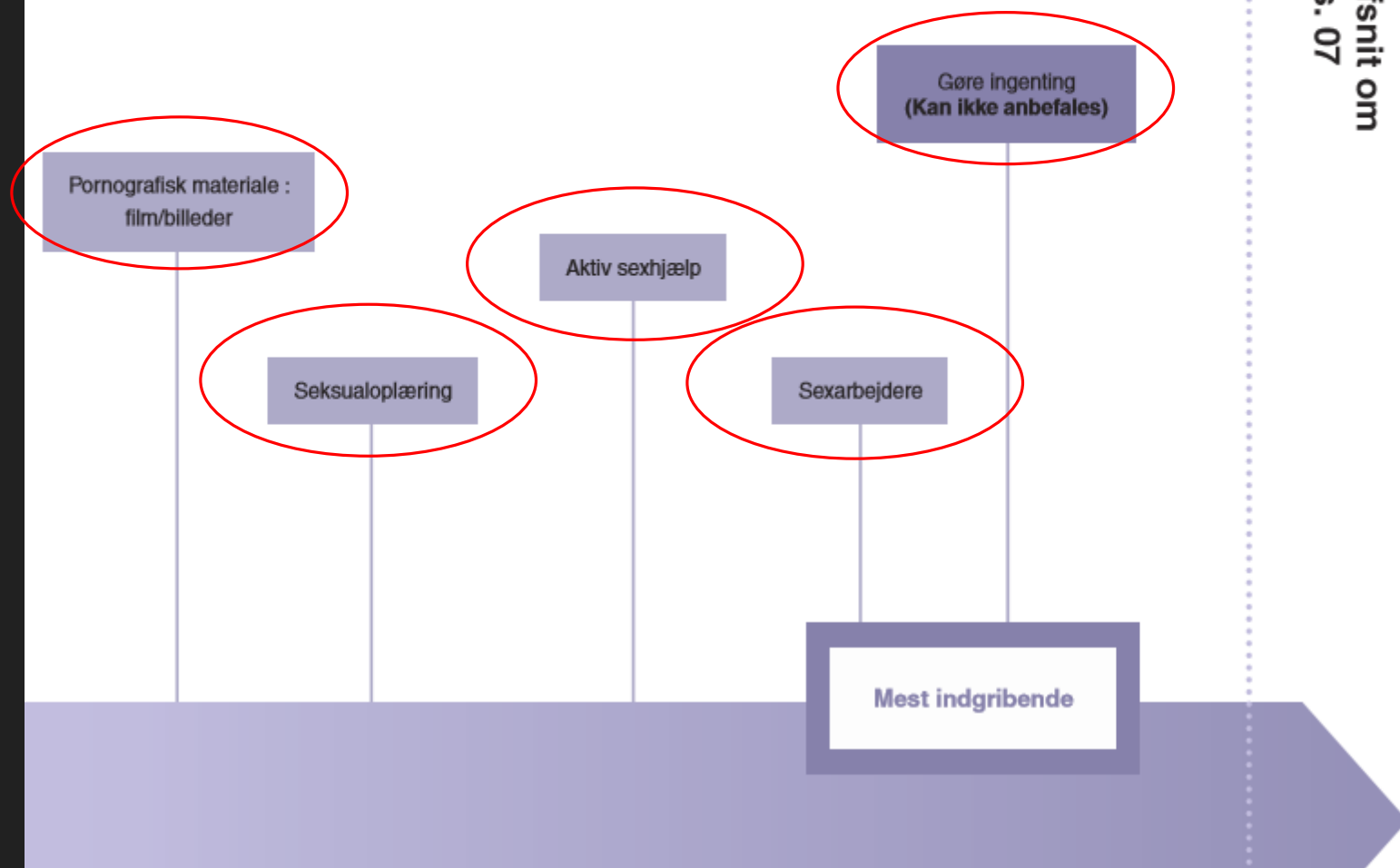
Kan umiddelbart iværksættes med
almindeligt samtykke fra borgeren.

Kan iværksættes efter grundigere overvejelser og med opfølgning, idet der er direkte involvering af andre personer. Vurdér om indsatsen kræver særskilt handleplan.

Kan iværksættes efter, at der er udarbejdet en særskilt handleplan.

Ulovligt: Se afsnit om
Straffeloven, s. 07

Tak for i dag

vejledning@kimsteimle.eu

www.kimsteimle.eu

www.seksualvejlederuddannelsen.dk

www.sumh.dk